

זמן קליטה בהעברת שתיל מעציץ שאינו נקוב לקרקע

אמונת עתיך - עמודים 30-31
התורה והארץ ה' – תשס"ג עמוד 85

שאלתני על שתילים שגדלו בגוש אדמה בעציץ שאינו נקוב, אם חייב לנטוע את האילן עד ט"ו באב או עד כ"ט באב כדי למנות אותה שנה לערלה.

מאד תהיתי על כך שכתבת לי, והלא במשפט כהן (סי ח) הוא מורה על עציצים בלי שוליים באדמה, ומשם מעבירים אותם. והוא מורה והולך שהם צריכים במקום השני לעבור שבועיים נוספים של קליטה, אע"פ שמעבירים אותם עם העציצים ועם העפר. וכך הוא כותב גם בתשובה שאחרי כן (סי' ט). וכך כותב גם הגרש"ז אויערבך במנחת שלמה (סי' סט), ונמצא הדבר גם בכרם ציון השלם, וז"ל בדיני שתילים לענין ערלה (אות ג ד"ה גם הגאב"ד מטבריה):

צריך עיון שאף אחד מהגדולים לא העלה על דעתו לומר דבכי האי גוונא שהאילן חי ויונק בלאו הכי מן הארץ יתכן שאין צריכים כלל לשיעור קליטה של ג' ימים או שתי שבתות... אבל מפורש כתב האי גאון ז"ל כל הענין של שתי שבתות".

וגם בספר נטע הילולים (מאת הרב הגאון ר' זונדל גרוסברג, סי' ט' בהגהות "זרע גד" עמ'מה-מט) מביא את כל דברי המשפט כהן על זה, שהצריך עוד פעם שתי שבתות של קליטה, ולא העיר עליו כלום.

ובוודאי צריך הדבר הסבר, כפי שהתפלא על זה הגאון רש"ז אויערבך זצ"ל. ונראה לעניות דעתי הקטנה, שעניין זה של "קליטה" וזמן קליטה, היינו חיבור הצמח אל האדמה, שהצמח מתחבר אל האדמה ואינו מרפה מן האדמה, וחיבור האדמה אל הצמח שהיא אינה מרפה מן הצמח, ומעת זריעתו של הגרעין ומעת נטיעת הייחור באדמה (וגם מעת ההרכבה של הרוכב על הכנה), מתחיל תהליך החיבור שהצמח והאדמה הולכים ונדבקים זה אל זה, והחיבור הולך ומתחזק יותר ויותר, עד שהחיבור יגיע לשיעור המירבי שלו, ואז יתחיל הצמח לינוק את צמיחתו וגדילתו מן האדמה. והנה יש דבר שבני האדם אינם מעלים כלל על הדעת, שהאדם כשהוא נעקר ממקומו ונוטע את עצמו במקום אחר, זקוק לתקופת מה לצורך התאקלמות (אבוא דשמואל כשחזר מן הדרך לא התפלל במשך ג' ימים: עירובין סה), וחז"ל הגדירו למי שגר בעיר שלושים יום שהוא "מיושבי העיר, ולמי שגר שנים עשר חודש שהוא "מאנשי העיר" (בבא בתרא ח). אבל לא רק האדם, אלא גם החיה זקוקה לתקופה של התאקלמות כשמעבירים אותה למקום אחר, ובמקום שאינה רגילה בו אינה מתפקדת כפי שהיא מתפקדת במקום שהיא רגילה בו (תענית כב, סוטה מז), והנה גם צמח שעוקרים אותו ממקום אחד ונוטעים אותו במקום אחר, זקוק לתקופת התאקלמות, וכל זמן שהמקום בחצר עדיין "זר" לו אינו "רוצה" לינוק ממנו, ורק כעבור זמן "הקליטה" הוא מתרגל למקומו החדש, והוא "כורת ברית" עם המקום החדש ומתחיל לגדול ממנו. ואע"פ שהובא למקומו החדש יחד עם גוש עפר שהוא יכול עדיין לחיות ממנו, הוא "מריח" את המקום החדש, והוא נתקף "שיתוק" עד שיתרגל למקומו החדש וזה כבר לא יהיה חדש לו. לשם כך הוא זקוק לתקופת הקליטה וכל עוד שלא יעברו ימיה של הקליטה, הצמח הוא והעפר שבא איתו נמצאים במקום זה כאילו הם עקורים מן האדמה.

יהא אשר יהא, להלכה ולמעשה אחרי שגם הרא"ה וגם הגרש"ז א מזכירים בפירוש את שתי שבתות הקליטה, איך נוכל לעבור על דבריהם? אריות ישאגו מי לא יראה, ה' א-לוקים דיבר מי לא ינבא!

תשובת הרה"ג שלמה מן ההר שליט"א

אמונת עיתך - עמודים 32-33

א.

אתה כותב: "הסברה הבסיסית היא שעל מנת שנחשוב את מנין השנים של העץ צריך שהעץ יתקיים מכוח הנטיעה הראשונה".

אני מבין שצריך להוסיף למשפט זה מלים אלה: "...עד הזמן שיוכל לחיות מן האדמה שבה ניטע מחדש". וההגיון הטמון בזה הוא, שמכיוון שכך, לא פסקה חיוניותו ולא פסקה חיותו עת שהוציאו אותו מבית חייו הראשון עד שחיברו אותו שוב למקום שיוסיף לתת לו חיים. אם זה נכון, אז יהיה זה משך הזמן שיעבירו את העץ בפועל ממקומו הראשון אם מקומו השני רחוק או שהוא קרוב, ונוסף לזה גם הזמן שלוקח לעובד לחפור גומא במקום השני ולשתול את העץ מחדש, לפעמים המקום השני רך והשתילה היא מהירה, ולפעמים המקום השני קשה והשתילה איטית, ולפעמים השותל עובד במהירות ולפעמים הוא עובד באיטיות, ולבסוף העץ לא יתחיל לינוק ממקומו החדש עד שייקלט שם, וכבר קבעו חז"ל שלשה זמנים לקליטה, שלשה ימים וארבעה עשר יום ושלושים יום, ועל כל זה כתב הרשב"א "ימים אחדים". המשל לזה הוא: אדם שמחובר למיכל חמצן והמיכל נתרקן ומביאים מיכל מלא ומנתקים אותו מן המיכל הריק ומחברים אותו למיכל המלא, על כך צריך שיוכל להחזיק מעמד למשך זמן שיספיקו להביא את המיכל החדש (או לחילופין עד שיביאו אותו אל מקומו של המיכל המלא) וינתקו אותו מן הריק ויחברו אותו אל המלא. אם הזמן לא יספיק לזה - ימות, ואם יצליחו להחיותו אח"כ בכל זאת, תהיה זאת "תחיית המתים". הנמשל הוא אם יטעו את העץ אחרי שעבר זמן זה ולא היה די עפר עליו משך זמן עד שיעבירו אותו למקום השני שלו וייקלט שם, אם יחזור ויכה שורש ויפריח, הרי זו נטועה חדשה, ויהיה העץ ערלה שלוש השנים הבאות.

ב.

אתה כותב: "הסברה שאם הגוש מסוגל להשאיר את השתיל בחיים למשך שבועיים..."

נדמה לי שאף אחד לא אמר כך, אבל כולם אמרו "שהשתיל צריך להישאר בחיים עד שיישתל מחדש ועוד עד שייקלט שוב באדמה", והטעם הוא שאם אינו יכול לחיות מן העפר סביבו עד אז, שוב איננו יכולים לקשר את הנטיעה השניה שלו עם העקירה מן המקום הקודם כי באותו זמן שהיה עקור חדל להיות "עץ נטוע". ולפי זה נפרש את ספקו של הרשב"א כך, שכדי לקשר את השתילה השניה עם הנטיעה הקודמת "חייב להישאר העץ במצב של "עץ מאכל", ולכן צריכה כמות העפר להספיק לו חיות לשלוש שנים, או שמספיק שישאר במצב של "עץ נטוע באדמה", ואז מספיקה כמות עפר שתספיק לו חיות ל"ימים אחדים".

ג.

אתה כותב: "אך איך שלא נאמר, איירי שהיתה נטיעת חיוב, ורק השאלה היא מהו הגודל של הגוש הנצרך כדי שהנטיעה החדשה לא תחדש חיוב מחודש... אך בנידון דידן איירי שהעציץ שאינו נקוב לא התחייב כלל בדיון ערלה..."

ואני אומר על זה איך אפשר לטעות בזה? הלא בין אם יש צורך להמשיך ולהדביק נטיעה שנייה אל נטיעה ראשונה, ובין אם זאת תהיה התחלת נטיעה, הלא צריך "לנטוע" - היינו לחבר שתיל אל האדמה, ואם אתה מכניס שתיל באדמה והוא נמצא בתוך עפר שאליו כבר מחובר, אבל עדיין לא התחבר למקום נטיעתו, הלא הוא כנמצא "בכד" ועדיין כלל לא נטוע, בין אם כבר היה נטוע לפני כן במקום שנעקר ממנו ובין לא היה נטוע כלל, וכדי

הרב שלמה מן ההר זצ"ל

שיהיה "נטוע" כאן צריך "שייקלט" ויתחבר לאדמה, ורק אחר כך תוכל להתחיל למנות שלש שנות ערלה. והנה הסברא הנכונה היא ממש הפוכה. אם העץ היה בתחילה בעציץ בלי תחתית ועמד על האדמה, ועתה מעבירים אותו למקומו השני על האדמה, והוא היה לפני כן מחובר לאדמה וגם עתה הוא מחובר לאדמה, ובכל זאת דורשים שינתן לו עוד זמן שייקלט מחדש כדי שיחשב "נטוע" כאן ויתחילו למנות לו ערלה (או ימשיכו למנות לו ערלה), על אחת כמה וכמה כשלפני כן היה השתיל מחובר לאדמה כלל, כי היה בעציץ שאינו נקוב, ועתה מעמידים אותו במקומו השני שהוא המקום הקבוע שלו, שזקוק לזמן "הקליטה" לפני שיוכלו למנות לו ערלה; כי עתה זמן תחילת נטיעתו.